

HOGSTADS KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Hogstads församling
Mjölby kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2005*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

HOGSTADS KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Hogstads församling

Mjölby kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Översiktskarta	5
Hogstads kyrkogård	6
Kyrkogårdens omgivning	6
Utdrag ur häradskartan	6
Hogstads kyrka	7
Kyrkogårdens historik	8
Beskrivning av kyrkogården	11
Översiktlig beskrivning av växtlighet mm-Karta	14
Gamla delen	14
Nya delen, frihandsskiss	15
Källor och litteratur	19
Bilagor	20
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	20
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, karta	21
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, lista	22
Fotografier	24

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner.
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

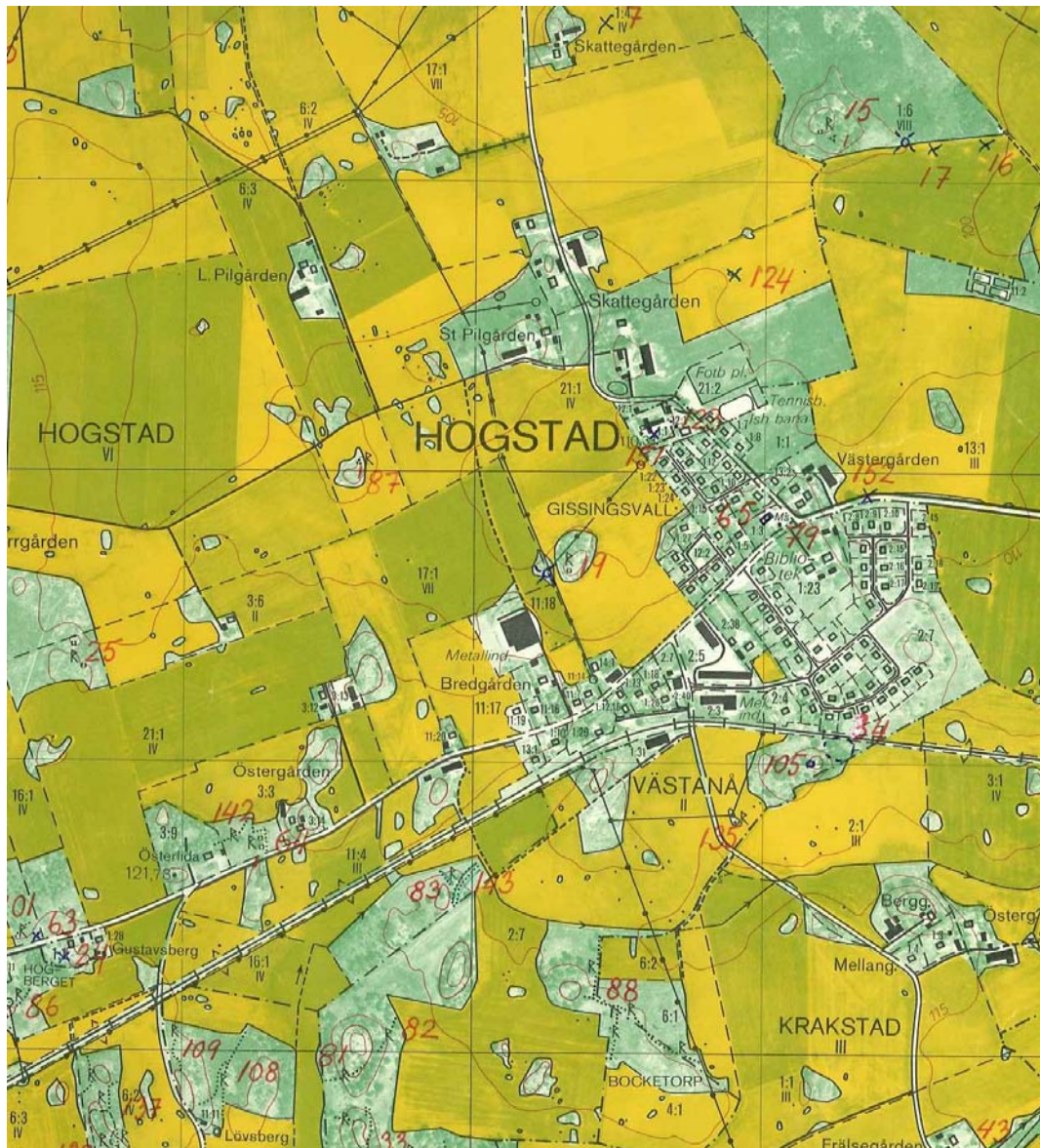
Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm.

Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Olle Hörfors, Östergötlands läns museum 2005. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

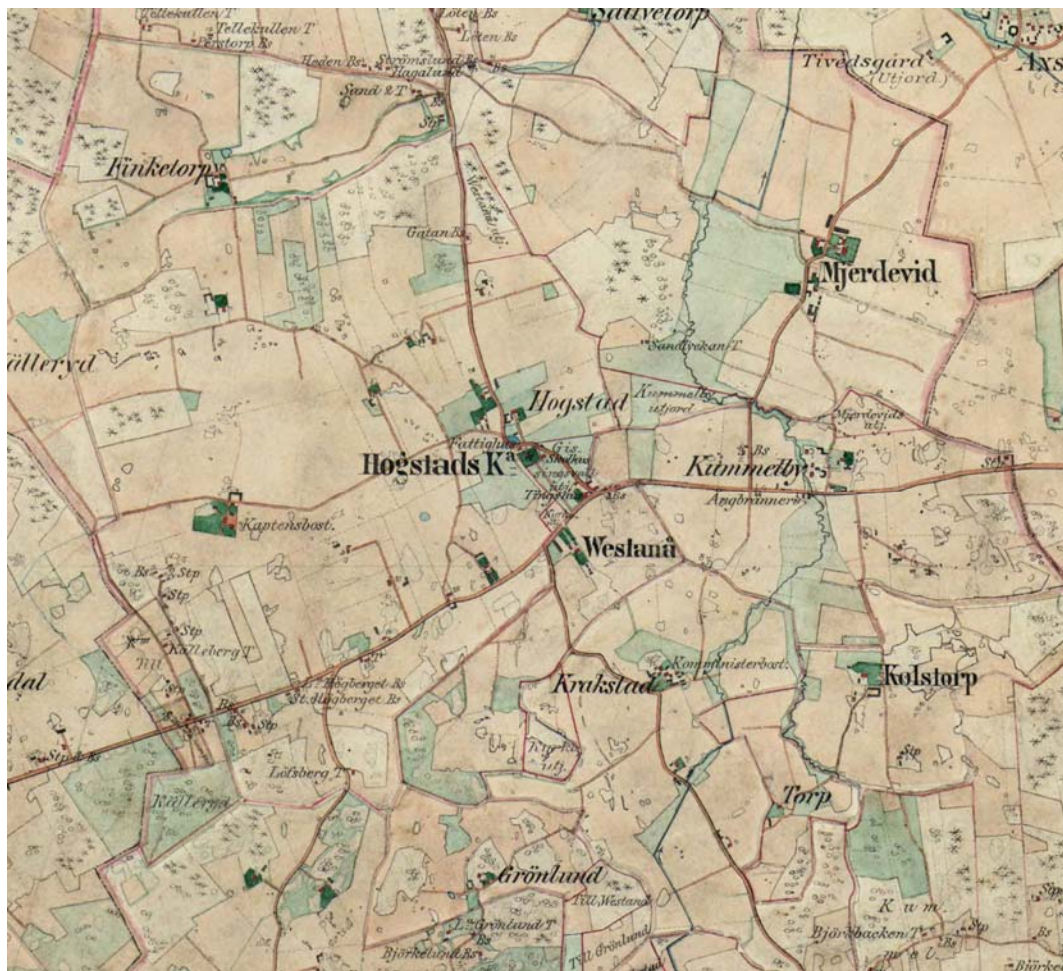
Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 30 Hogstad med kyrkogården i mitten. Den ligger i skärningen mellan den utpräglade slättbygden i norr och övergångsbygden mot mer skogrika trakter i söder. Tvärs över bilden löper den nedlagda järnvägen i samhällets södra utkant.

Söder om järnvägen finns en mängd välbevarade miljöer från äldre järnålder, med lämningar av hägnader, gravar och boplatser (RAÄ 81, 82, 88, 108, 109, 127, 137 mfl), visande att bygden var omfattande under denna tid. Dagens bebyggelsemönster torde av namnskicket att döma härstamma från yngre järnålder (ca 500-1050 e.Kr) Från denna period finns dock få lämningar bevarade, eftersom uppodlingsgraden på slätten kring Hogstad är mycket hög.

HOGSTADS KYRKOGRÅRD

Kyrkogårdens omgivning

Hogstad kyrka och kyrkogård ligger relativt lågt utmed vägen mellan Hogstad och Bjälbo. I väster och delvis även i öster sträcker slättbygden ut sig, med öppna åkermarker. I norr ligger Hogstad Skattegård med bostadshus och ekonomibyggnader, bl a ladugård. Öster om kyrkan finns en parkering och det f d ålderdomshemmet/skolan från 1890-1900, numer församlingshem, med ett uthus invid kyrkogårdsmuren. Församlingshemmet är i 1½ våning med en lägre tillbyggnad som inrymmer samlingshall. Fasaderna är klädda med locklistpanel och målade i ljust grått. Uthuset är klätt med liggande, rödfärgad fasspontad panel. Sadeltaket är täckt med rött tegel. Öster om "Bjälbovägen" ligger enstaka villor, men den övervägande delen av villabebyggelsen ligger söder om kyrkan. Utanför den direkta kyrkomiljön finns även några villor från tidigt 1900-tal samt en skolbyggnad från 1926 och det tidigare nämnda f d tingshuset med arrestbyggnad.

Utdrag ur häradskartan från 1870, visande Hogstads kyrkogård i mitten.

Hogstad är en medeltida socken och nämns bl a 1282 som Hukstadum och 1337 som Huxstadhum.

I Hogstad hölls ting för Göstrings härad fram till 1894, då tinget flyttades till Skänninge. Den äldsta bevarade domboken i Hogstad är från 1606. Tingshuset ligger söder om själva kyrkomiljön och är en tvåvåning byggnad med gulmålad träpanel, troligen uppförd i början av 1800-talet. Intill tingshuset ligger arrestlokalen. Bebyggelsen i Hogstad by låg tidigare koncentrerad kring kyrkan. I dag återstår endast Pilgården och Skattegården på ursprunglig plats. Runt kyrka, tingshus och skola har ett villasamhälle, med bebyggelse huvudsakligen från 1960- och 1970-talen, vuxit upp. Söder om kyrkomiljön går den äldre vägen mellan Mjölby och Väderstad och genom socknen gick järnvägen Mjölby-Hästholmen.

Hogstads kyrka

Hogstad är en medeltida socken och kyrkan är genom dendrokronologisk provtagning, det vill säga analys av träets årsringar, daterad till 1169-70. Kyrkan är byggd i kalksten med långhus, smalare kor och absid. På 1300-talet byggdes kyrkan till åt väster och på 1400-talet byggdes sakristian norr om koret. Liksom tornet från 1787 är sakristian byggd i gråsten.

Hogstads kyrka och gravkapell, sedda från norr.

Kyrkans fasader är slätputsade och avfärgade i brutet vitt. Sadeltaken över långhus, kor och sakristia samt absidens valmade tak är täckta med skiffer. Den välvda tornhuvan och lanterninens tak är kopparklätt. I de rundbågiga fönsteröppningarna sitter gjutjärnsbågar från 1875. Ingång till kyrkan är genom tornet i väster. Kyrkorummet har huvudsakligen den romanska kyrkans proportioner. Inventarier och fast inredning är framför allt från medeltid, 1700- och 1800-tal.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Det kan antas att kyrkogården växt fram under den första kristna tiden, som en gårdskyrka till en av gårdarna i Hogstad. Dendrokronologiska (årsringsdatering) prover tagna i samband med restaureringen 2002 visar att sannolikt återanvänt timmer från en äldre kyrka ingår i den nuvarande kyrkans konstruktion och att dessa delar till och med är från slutet av 1000-talet (Rapport Feldt i manuskript).

Vid samma tillfälle genomfördes arkeologiska undersökningar dels under delar av kyrkans golv och dels ute på kyrkogården. Ansvarig för undersökningarna var Ann-Charlott Feldt, Östergötlands läns museum (Feldt, muntlig uppgift och rapport i manuskript).

Inne i kyrkan påträffades gravar i två fall. I koret påträffades dels de övre delarna av en gravkammare som byggts i tegel, den undersöktes inte på djupet. I långhusets förlängning åt väster undersöktes en grav med väggar av tunna kalkstenshällar. I graven fanns lämningarna efter en vuxen individ (kvinna). Denna lämnades in situ med undantag för att kraniet togs upp för fotografering samt att en tand togs för ¹⁴C-analys. Provet visade att graven var medeltida och dateringen låg på ca 1150 e.Kr¹. Graven har återställts och fyllts igen. Stora utrymmen under kyrkans golv är inte undersökta och kan rymma fler medeltida gravar.

Schaktet på kyrkogården löpte från koret och ut genom östra porten. Schaktningsdjupet var 0,6 m och berörde endast fyllningsmassor. Sannolikt beror detta på att kyrkogården i samband med att muren uppfördes 1859 också fylldes ut så att kyrkogården kom att ligga ca 0,5-1,0 m över omgivningen. Detta innebär att en stor del av den äldre kyrkogården kan ligga kvar orörd under detta djup.

De äldsta bevarade gravvårdarna består av en grupp äldre kalkstensmonument, dels förvarade i vapenhuset i tornets bottenvåning, dels uppställda utmed muren på nya kyrkogården. Flertalet är dokumenterade och avritade av Sune Ljungstedt (se bilaga till denna rapport).

Äldst är en smal hög vård som står uppställd mot väggen i vapenhuset. Denna är inte daterad, men hör stilmässigt ihop med den allra äldsta gruppen kalkstensvårdar, troligen 1500-tal eller tidigt 1600-tal. För detta talar bland annat yrkessigillet (grip, för bonde) och stavkorset på vårdens baksida (Ljungstedt, Hogstad 1). Den andra vårderna i vapenhuset är rest över Arfve Anderson i Mjärdevi, död 1668. I vapenhusets golv ligger också 4 fragmentariska gravvårdar av vilka två ingår i Ljungstedts inventering. Mönsterskrivaren (oläsligt), död 1698 och comministern Nils Lindberg död 1751. Ytterligare två hällar med text ligger intill men är helt oläsliga på grund av slitage.

Av de tre som flyttats till nya kyrkogården är två från 1649 respektive 1700, medan en tredje är oläslig.

¹ Provnummer Ua 20263 datering 800+/-35 BP (before present=1950).

Från nästan samma tid är två begravningsvapen inne i kyrkan, det ena över landshövdingen mm Udde Ödla, död 1668 och det andra över ryttmästaren Andreas Blomenschiöld stupad 1708 under svenskarnas hopplösa försök att försvara Baltikum mot ryssarna.

Kyrkogårdens äldsta vårdar på ursprunglig plats, daterade 1846 (tv) respektive 1852 (th).

Åtta vårdar från 1800-talet finns bevarade på ursprunglig plats på kyrkogården, samtliga i kyrkogårdens utkant. De flesta är från den allra sista delen av århundradet men två stycken är från dess mitt. Dels en mycket svårläst liggande häll på vilken det står Forsberg? och årtalet 1846. Den andra en vård med helt modernt utseende (ersatt ?)rest över lantbrukaren C A Pettersson i Lilla Ljuna 1853.

En teckning av Simonsson från 1877 visar Hogstads kyrka söderifrån. På bilden syns också södra kyrkogårdsmuren och södra porten. Teckningen är så pass detaljerad att det framgår att det är samma mur som idag. På muren växer en relativt hög häck och inne på kyrkogården ett antal unga träd.

Flygfoto över Hogstad ur Östergötlands läns museums bildarkiv tagen 1954.

Flygfoton över kyrkogården är tagna vid två tillfällen. På fotot från 1935 döljs hela anläggningen av en hög trädkrans och inga slutsatser kan dras av bilden. På bilden från 1954 däremot är större delen av kyrkogården synlig. Här syns också att träden i den dåvarande trädkransen är relativt unga, så en förnygring bör ha skett ganska snart efter det att flygfotot togs 1935. Bilden från 1954 visar att ett stort antal grusade gravar då fanns både väster, öster och söder om kyrkan och att området nordväst om kyrkan bestod av en gräsmatta utan häckar. Utanför kyrkogården i nordväst syns också ett uthus, på den plats där parkeringen utanför nya kyrkogården finns idag.

Gravkapellet tillkom på 1950-talet efter ett par donationer och invigdes 1954 av kyrkoherde Harding.

En omläggning av den gamla kyrkogården genomfördes 1984. Då försvann större delen av grusgravarna och den gamla allmänna linjen.

Norra delen av nya kyrkogården

Den nya kyrkogården invigdes den 1 juni 1987 av biskop Martin Lönnebo. Stenmuren kring denna är till stora delar lagd med sten tagen från den före detta skolan. Samtidigt anlades urnelund och minneslund. I kullen där minneslundens finns har äldre gravstenar bevarats.

BESKRIVNING AV KYRKOGÅRDEN

Hogstads kyrkogård är uppdelad i två distinkta delar. Den gamla kyrkogården är nöjaktigt rektangulär och ligger kring kyrkan. Den är något större i söder och väster än i nord och öster. Kyrkogården är utfylld och ligger ca 0,5-0,8 m över omgivande mark. Den nya kyrkogården är anlagd väster och nordväst om den gamla. Anläggningen är rektangulär i formen och utsträckt i nordsydlig riktning.

Allmän karaktär

Hogstads kyrkogård är en medelstor landsbygds kyrkogård. Den gamla kyrkogården lades om 1984 och dess inre förändrades i och med att den gamla allmänna linjen och grusgravssystemen togs bort. Istället präglas denna del av rygghäckssystem som norr om kyrkan är långa och raka och söder om kyrkan bildar rektanglar. Längs ytterkanterna finns en del av den ursprungliga karaktären kvar genom samverkan mellan kyrkogårdsmuren från 1859, trädkransen från tidigt 1900-tal och ett relativt stort antal höga smala vårdar från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal.

Den nya kyrkogården är belägen i väster och består ännu huvudsakligen av ett ramverk, endast tre platser är belagda. Ramverket består av häck, mur och trädkrans. I mitten finns en minneslund kring en kulle uppbyggd av borttagna äldre gravvårdar.

Omgärdning

Gamla delen

Datering kyrkogårdsmuren.

Hela kyrkogården omges av en kyrkogårdsmur av sprängd gråsten ca 1,0-1,5 m hög bestående av huvudsakligen 0,2-1,0 m stor sten. Enstaka sten upp till 0,5x3,3 m. Muren är daterad 1859 strax norr om östra grinden. Kyrkogården har en trädkrans av ca 100 år gamla lindar. I väster 5 st i vardera väderstreck. Längst i nordväst på sträckan mellan gravkapellet och nya kyrkogården finns en 0,7 m hög pinjetallhäck.

Nya delen

I väster finns en ca 1 m hög halvmur av sprängd sten 0,5-1,0 m stor. Innanför denna finns en 0,7 m hög hasselhäck och en trädkrans bestående av 10 unga oxlar. I norr finns samma mur och häck som i väster. Dessutom en trädkrans av unga oxlar, 4 st. I öster finns den västra muren på den gamla kyrkogården utom längst i norr där den nya kyrkogården är bredare än den gamla. Här finns samma mur och hasselhäck som i norr och väster. I söder finns samma mur och häck som i väster. I trädkransen finns 4 unga oxlar. Utanför muren växer ett flertal syrener.

Ingångar

Gamla delen.

Den gamla kyrkogården har ingångar i alla väderstreck.

Västra ingången

Den västra ingången är nykonstruerad efter tillkomsten av den nya kyrkogården. Den består av en enkel öppning i muren.

I norr finns en grind intill gravkapellet. Grinden är en dubbelgrind i smidesjärn med spjälornament i en nivå. Ovanpå grindens krön finns spiralornament. Stolparna är fyrsidiga enkla granitstolpar.

Östra ingången

Den östra ingången är försedd med en likadan grind som den norra. Den östra är dock något bredare. Grindstolparna är likaledes enkla fyrsidiga granitstolpar.

Den södra ingången finns avritad av Simonsson på 1870-talet och samma grind sitter där ännu. Den är en enkelgrind av samma utförande som den norra och östra grinden. Den är försedd med samma slags grindstolpar. Bakom grinden löper en trappa om sex steg i granit upp på kyrkogården.

Det är troligt att murar och grindar är tillkomna i ett och samma sammanhang 1859.

Nya delen

Till den nya kyrkogården finns tre ingångar, en huvudingång i nordöst, en mindre variant av samma grind i söder och ingången till gamla kyrkogården.

Huvudgrinden vänder sig mot parkeringen öster om den nordligaste delen av nya kyrkogården. Grinden är en dubbelgrind i smide med ornament i två nivåer, underst enkla spjälor, över detta ett parti med ett kors i mitten och strålar ut från detta. Grinden står mellan fyrsidiga stolpar av röd granit med avfasade kanter.

I söder finns en enkelgrind av samma utförande, mellan stolpar av järn.

Vegetation

Förutom det som redan beskrivits i kapitlet om omgärningen finns häcksystem inne på kyrkogården.

Den gamla kyrkogårdens inre delar kan delas i fyra delar efter grusgångarnas placering. På den sydvästligaste delen finns fyra rygghäckar samt en vinkelställd häck som följer gräsmattans utsida. Den vinkelställda häcken är en 0,4 m hög hagtorn och de nordsydligt löpande rygghäckarna är från väster; en låg nedklippt häck, en ca 0,4 m hög spirea, en låg nedklippt häck samt en 0,4 m hög spirea.

På den nordvästra gräsmattan finns en nordsydligt löpande 0,4 m hög tuja och en östvästligt löpande låg spirea. Samma låga spirea löper också i mitten av den långsmala gräsmattan norr om kyrkan. Invid norra ingången löper också en vinkelställd 0,5 m hög spirea.

I den sydöstra delen bildar två häckar en kvadrat. Den norra och östra sidan av kvadraten består av en 0,4 m hög idegran och den södra och västra sidan av en lika hög spirea.

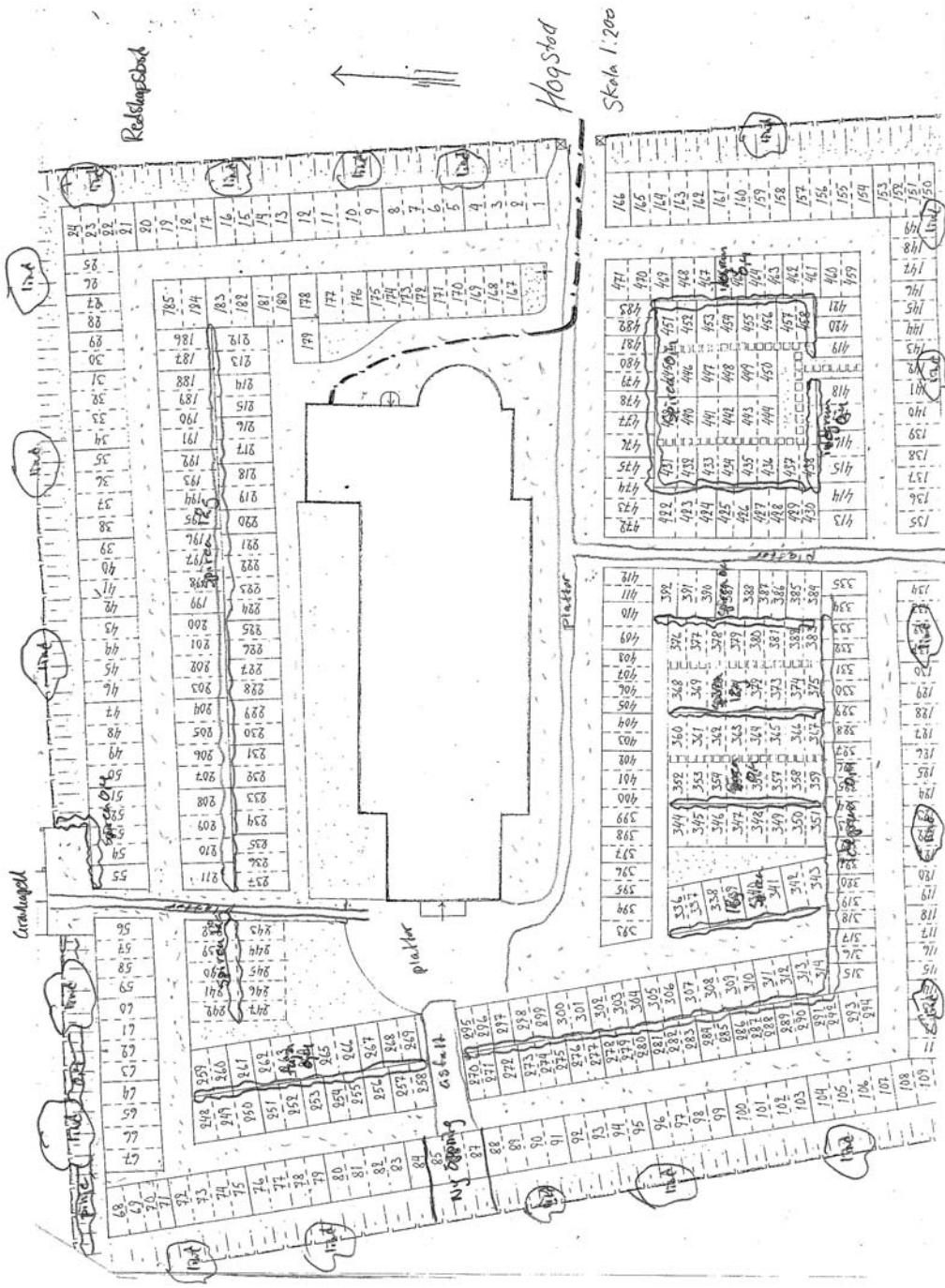
Den nya kyrkogården delas i tre ungefär lika stora kvadrater. Den nordligaste av dessa har vegetation endast i omgärningen men begränsas mot söder av en 0,8 m hög häck av pinjetall. I den mellersta delen finns en öppen gräsmatta, men mot asfaltgången längst i väst står en häck av flera olika slag, från norr först röd cornister, sedan oxbär, så ölandstok, spirea och slutligen gullregn. Den sydligaste gräsmattan delas på mitten av en 0,5 m hög pinjehäck. På samma sätt som på den mellersta delen finns en häck av blandat innehåll mot vägen i väster, från norr gullregn, spirea, ölandstok, oxbär och slutligen röd cornister. Kring kullen i minneslunden växer fyra nyplanterade träd.

Gångsystem

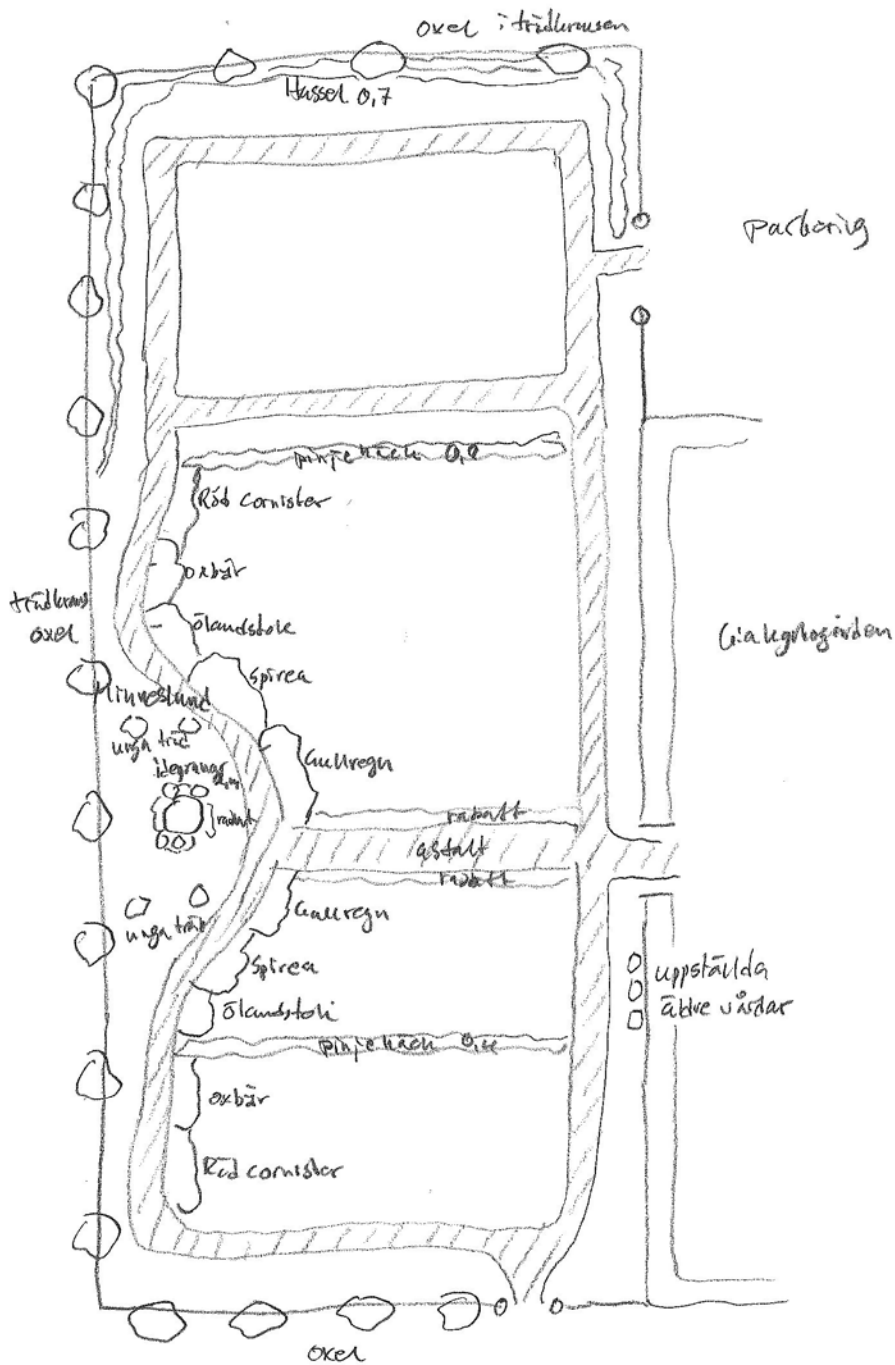
Gångsystemen består på gamla kyrkogården huvudsakligen av naturgrus, vissa delar har dock handikappanpassats och därför asfalterats eller belagts med plattor. Gångarna på nya kyrkogården är alla asfalterade.

Gångarna löper från samtliga ingångar in mot kyrkan i mitten. Dessutom finns en kringgående gång runt hela kyrkogården, lämnande en gravrad utanför. En grusgång löper runt kyrkan. På södra sidan lämnas dock en gräsmatta mellan kyrkan och gången. Inne i den sydvästra gräsmattan finns en grusad gång mellan ett par av gravraderna. Gångarna som leder in från de östra, norra och södra grindarna är belagda med plattor i mitten och leder fram till en plattsatt plan framför kyrkans västingång. Från denna leder en asfalterad gång fram till och ut på nya kyrkogården.

På nya kyrkogården löper den asfalterade gången runt hela anläggningens utkant. Två östvästligt löpande gånger delar in ytan i tre delar.

Vegetation och gångar
 Hogstads gamla kyrkogård

Vegetation och asfalterade gångar
 Hogstads nya kyrkogård
 Frihandsskiss

Gravårdstyper

Trots omläggningen 1984 syns fortfarande spår av en ståndsindelad kyrkogård i och med att det i kyrkogårdens utkanter finns kvar en del höga smala vårdar från det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet. Två av de äldsta gravvårdarna på ursprunglig plats är liggande sarkofagliknande stenar. En avvikande gravvård har också fått formen av en romersk-etruskisk klippgrav.

Kyrkogårdens inre är dock starkt förändrat och av det stora antal stenramsgravar som syns på flygbilden från 1954 finns endast 4 st kvar. En av gravvårdarna, lämpligen vården över en smidesmästare, är ett smitt järnkors. Den nya kyrkogården innehåller endast 3 helt moderna vårdar.

Titlar på gravstenarna säger ofta mycket om bygdens karaktär. I Hogstad är 54 gravvårdar försedda med titlar. Dessa uppvisar stor variation. Huvuddelen speglar socknens lantliga karaktär, men en stor spridning på olika delar av samhället visar också på närheten till staden Mjölby.

Av de rent lantliga titlarna är 23, dvs närmare hälften av alla vårdar med titlar, resta över lantbrukare eller hemmansägare och ytterligare 1 över en trädgårdsmästare. Till de rent lantliga titlarna hör också förtroendemän av olika slag. I Hogstad finns 2 häradsdomare, 1 häradshövding, 1 nämndeman och 1 riksdagsman. Till gruppen hör sannolikt också de 2 vårdar med titeln änkefru som finns.

Kyrkan, skolan och militären representeras av 4 kyrkvårdar, 1 kantor, 1 komminister, 1 kyrkvaktmästare, 1 löjtnant, 1 kapten och 1 lärarinna.

Närheten till staden signaleras av de relativt många näringsidkare och akademiker som finns på kyrkogården, samtliga förekommer endast 1 gång, handelsidkerskan, köpman, apotekare, fabrikör, ingenjör, arkitekt SAR, 1:e byråsekreterare, avdelningschef och juris doktor.

Smedmästare Pettersson

Slutligen finns också en del hantverkare, 2 smides/smedmästare, 1 murare, 1 skräddarmästare och 1 verkmästare.

Minneslund

Minneslunden

Minneslunden är placerad i den västligaste delen av den nya kyrkogården mitt för tornet. Lunden är skapad samtidigt med nya kyrkogården. Den västra gången gör en halvcirkelformad sväng åt öster och lämnar därmed en yta för lunden. Mitt på ytan finns en mindre kulle på vilken ett naturstensblock med texten ”minneslund” satts upp. Kring detta finns fyra höga smala idegranar samt en lägre rabatt av tuja. Framför blocket finns en blomsterrabatt. Runt mittarrangemanget finns fyra nyplanterade träd.

Byggnader

I norra muren direkt väster om norra ingången finns gravkapellet. Detta invigdes 1954. Kapellet är gråvittrappat och har ett falsat svart plåttak. In mot kyrkogården finns en mörkbrunt betsad dubbelpport med smidda beslag.

Utanför östra muren finns en äldre uthusbyggnad i vilken det rymms redskapsförråd med mera. Byggnaden är en rödmyllad panelad byggnad med vitmålade vindskivor och fönsterdetaljer och svarta portar. Taket är lagt med tvåkupigt tegel.

Gravkapell

Redskapsbod mm

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Hogstads kyrkogård är en medelstor landsbygds kyrkogård. Den gamla kyrkogården lades om 1984 och dess inre förändrades i och med att den gamla allmänna linjen och grusgravssystemen togs bort. Istället präglas denna del av ryghäckssystem som norr om kyrkan är långa och raka och söder om kyrkan bildar rektanglar. Till dels har den ursprungliga strukturen på kyrkogården ändå behållits. Till detta hör omgärdningen med kyrkogårdsmur med smidda järngrindar från 1859 och trädkrans. Till stor del har också de ursprungliga grusgångarna bevarats. Samtliga dessa element påminner om det parkideal som var förhärskande på landsbygds kyrkogårdarna under 1800-talet och är av högt kulturhistoriskt värde. Längs ytterkanterna finns också en del av den ursprungliga karaktären kvar genom att ett relativt stort antal höga smala vårdar från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal bevarats på sina ursprungliga platser. Dessa har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Högt kulturhistoriskt värde finns också i de vårdar som uppvisar titlar, då dessa är en spegel av det samhälle kyrkogården varit en del av.

Den nya kyrkogården är belägen i väster och består ännu huvudsakligen av ett ramverk, endast tre platser är belagda. Ramverket består av häck, mur och trädkrans. I mitten finns en minneslund kring en uppbyggd kulle. På den nya kyrkogården står tre äldre kalkstensvårdar av mycket högt kulturhistoriskt värde uppställda.

Källor:

- Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
- Brate E. Östergötlands runinskrifter. Stockholm 1911.
- Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
- Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.
Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
- Nisbeth Åke. Bildernas predikan. Medeltida kalkmålningar i Sverige.1985.
- Odenbring Folke. Hogstads kyrka. Linköpings stifts kyrkoberivningskommité 1993.
- Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
- Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen
Stockholm 1855.
- Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska
kyrkogårdar. 2001.
- Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H
(red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
- Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817.
Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
- Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se.

www.kulturarvostergotland.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR AV KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

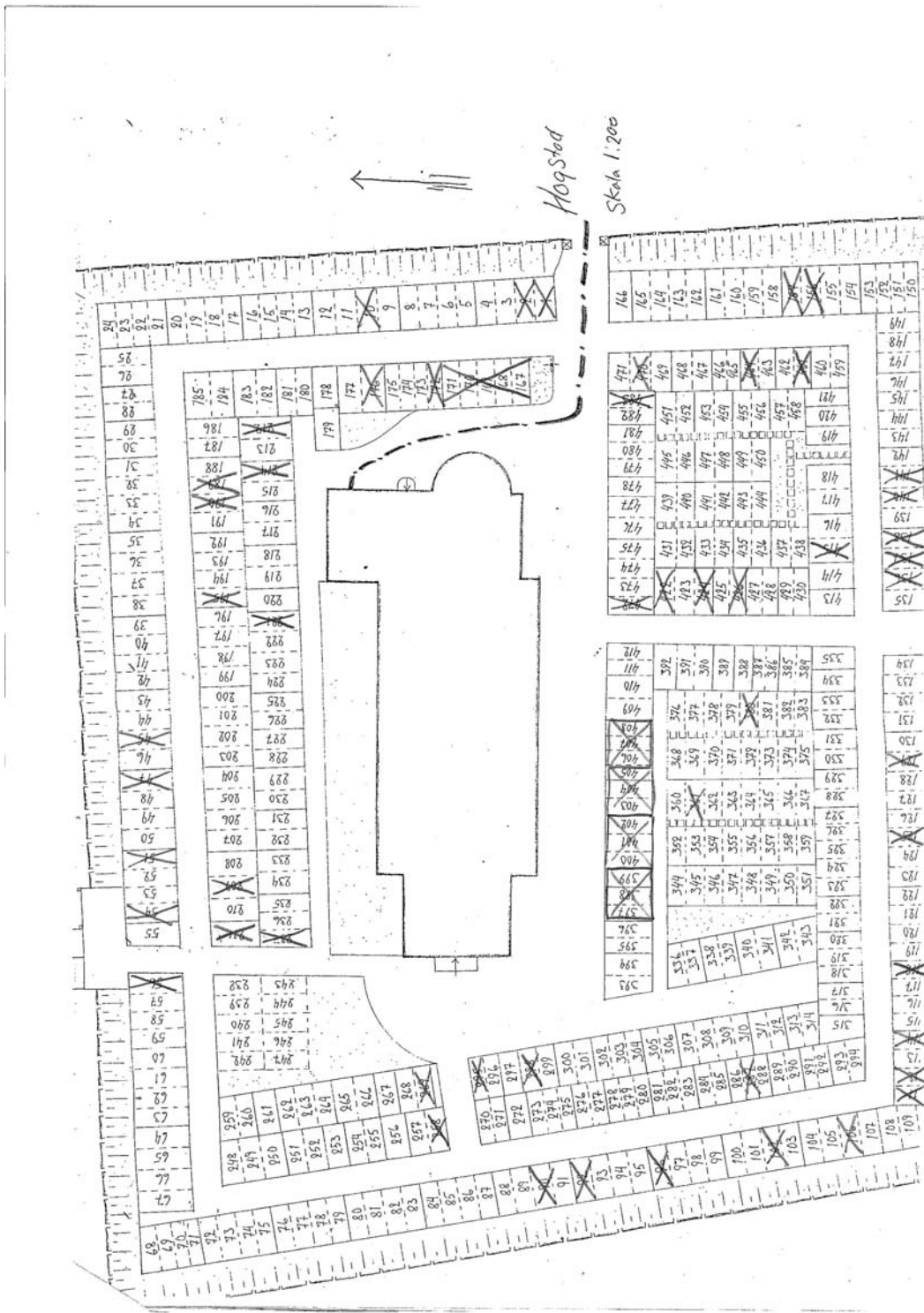
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Exempel på gravvårdar med kulturhistorisk intresse (kryssmarkerade)
Hogstads gamla kyrkogård.